

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМУ ТА ІСТОРІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ та ПРАВОЗНАВСТВА
МУЗЕЙ ІСТОРІЇ КДПУ

VI Історико-краєзнавчі читання

КРИВОРІЗЖЯ: ПОГЛЯД У МИНУЛЕ...

23 квітня 2020 року

ТОМ 1

(90-РІЧЧЮ КДПУ присвячується)

Кривий Ріг — 2020

УДК 908(477.63)(082)

К 82

КРИВОРІЖЖЯ: ПОГЛЯД У МИНУЛЕ...: матеріали VI Історико-краєзнавчих читань. Том 1 (90-річчю КДПУ присвячується) / ред.кол.: Н.А. Печеніна (голова); А.В.Тарасов; Р.П. Шляхтич; В.А. Фінічева (упорядник). Кривий Ріг, 2020. 53 с.

Матеріали подаються в авторській редакції.

**ЗАСНОВНИК ТА ВИДАВЕЦЬ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ПРАВОЗНАВСТВА
КРИВОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Редакційна колегія:

Печеніна Н.А. – кандидат історичних наук, доцент, завідувачка кафедри історії України та правознавства КДПУ;

Тарасов А.В. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та правознавства КДПУ;

Шляхтич Р.П. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України та правознавства КДПУ;

Фінічева В.А. – працівниця музею історії навчального закладу (КДПУ).

До збірника увійшли матеріали доповідей учасників VI-х Історико-краєзнавчих читань «Криворіжжя: погляд у минуле...», а також заявлені до участі у роботі секційних засідань матеріали, що презентують різні аспекти та хронологічні проміжки історичного шляху Криворізького державного педагогічного університету. Значний масив матеріалу, що є результатом як наукових, так і аматорських досліджень, спрямовані на персоналізацію історії рідного краю.

Для широкого кола читачів, які мають інтерес до історії Криворіжжя.

©Автори статей, 2020

З М І С Т:

Печеніна Н.А. <i>УЧАСТЬ КОЛЕКТИВУ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ПРАВознавства В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ...</i>	4
Стеблина І. О. <i>СТУДЕНТСЬКА АРХЕОЛОГІЧНА ПРАКТИКА НА БАЗІ КРИВОРІЗЬКОГО ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ...</i>	11
Нікитенко М. П. <i>ІСТОРІЯ ВСТАНОВЛЕННЯ МЕМОРІАЛЬНОЇ ДОШКИ НА ЧЕСТЬ П. І. ШЕВЧЕНКА ...</i>	18
Фінічева В.А. <i>КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ. 1960-ті: ХРОНІКА ПОДІЙ...</i>	28
Чурко Г. Ф. <i>З ІСТОРІЇ КОРПУСІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «ЧЕРВОНИЙ ГІРНИК» 60-х років ХХ ст. ...</i>	39
Мельник О. О. <i>КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ В 30-ті роки ХХ ст....</i>	45

Печеніна Н.А.,
канд.іст.наук, доцент,
завідувач кафедри історії України та правознавства,
Криворізький державний педагогічний університет

УЧАСТЬ КОЛЕКТИВУ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ПРАВознавства В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ

Відновлена 1991 р. державна незалежність України ініціювала трансформацію свідомості політичної та інтелектуальної еліти, широких верств населення, висунула на порядок денний проблему пошуку ідентичності та самоідентифікації. Національна історична наука мала на меті довести свою самостійність і спроможність здійснювати серйозні наукові розробки. Однією з таких соціально значущих проблем, табуованою у колишньому Радянському Союзі упродовж багатьох десятиліть, стало дослідження політичних репресій тоталітарної доби. Роки «великого перелому», «революції зверху», яку здійснило сталінське керівництво, були одним з найдраматичніших періодів у житті українського народу. Глибокі деформації в усіх сферах життя суспільства, що відбулися в той час, ми відчуваємо й сьогодні.

До кінця 1980-х рр. в історичній науці майже не згадували жахливі 1930-ті, що обернулися мільйонами втрачених життів і скалічених доль наших співвітчизників, серйозним знекровленням нації, її моральною деградацією. Багатьом українцям тодішніх поколінь прищепили такі руйнівні риси

характеру, як агресивність, безкомпромісність, злостивість. У сукупності ж ця своєрідна «гримуча суміш» сьогодні не тільки не сприяє досягненню порозуміння і злагоди в українському суспільстві, а, навпаки, нерідко виступає каталізатором загострення існуючих суспільних протиріч та конфліктів, соціально-політичної ситуації в країні загалом. Ось чому важливою передумовою забезпечення громадянського примирення в Україні є щонайменше налагодження «мирного діалогу» з минулим, усвідомлення на рівні національної пам'яті всього – звитяжного і трагічного, що залишила по собі епоха «соціалістичного наступу» [2, с.3].

Ситуація змінюється у 1991 році, коли Верховною Радою України 17 квітня приймається Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні». За ним реабілітація мала охоплювати увесь період після 1917 р. до моменту набуття чинності цим Законом [1].

Закон України визначив конкретні випадки, законодавчі та нормативні акти, застосування яких упродовж 1917-1991 рр. означало здійснення необґрунтованих політичних репресій. Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1993 р. доповнила цей Закон, надавши тлумачення поняття «політичний мотив репресій» та «застосування репресій» [7].

У 1992 р. з'явилася постанова №530 Кабінету Міністрів України «Про підготовку і випуск серії книг «Реабілітовані історією» [6], розпочалася робота Головної та обласних

редколегій «Реабілітовані історією». Програма об'єднала сотні істориків, архівістів, бібліотекарів, журналістів, краєзнавців, які вважали своїм громадянським обов'язком відновити пам'ять про сотні тисяч загиблих громадян України, повернути родинам добре ім'я батьків, дідів та прадідів.

Багатотомна праця, яка не мала аналогів у світовій практиці, отримала широкий міжнародний резонанс. На різноманітних політичних та наукових форумах неодноразово відзначалося, що реалізація цього науково-дослідного проекту збагатить історіографію не лише фундаментальною науковою працею. Вона засвідчить демократичний шлях розвитку Української держави, успадкування кращих гуманістичних цінностей, вироблених людством протягом усієї історії.

Головна мета цієї програми – всебічно і з сучасних позицій реконструювати феномен радянського тоталітаризму, крізь призму національної трагедії українського народу створити поіменний мартиролог усіх мешканців республіки, кого було офіційно реабілітовано й віднесено до категорії «жертв політичних репресій». І зроблено в рамках означеного проекту дійсно чимало, у тому числі на Дніпропетровщині, де завдяки виданню п'ятитомної (у восьми книгах) науково-документальної серії на регіональному рівні вирішена психологічно складна наукова та соціальна проблема.

У справу реалізації Державної програми по створенню науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією.

Дніпропетровська область» свій ґрунтовний внесок зробили науковці, співробітники кафедри історії України та правознавства Криворізького державного педагогічного університету.

Першою до цієї справи долучилась доктор історичних наук, професор кафедри Наталя Радомирівна Романець. У 2015 році вона стає співавтором видання «Більшовицький терор проти селянства Придніпров'я (1920-1930-ті рр.)» [5]. В своїх статтях авторка висвітлює драматичні сторінки історії політичних репресій, що здійснювалися радянською тоталітарною системою в селах Придніпров'я у 20-30-х роках ХХ ст.. На багатому архівному матеріалі в збірці показано характер та особливості радянської репресивної політики на селі в період непу, суцільної колективізації, Голодомору та під час «Великого терору».

В 2016 році свою роботу в архіві СБУ Дніпропетровської області презентує кандидат історичних наук, доцент кафедри Роман Петрович Шляхтич. За його співавторством опубліковано четвертий том серії «Міста і села Дніпропетровщини у вирі політичних репресій» – «Каральні органи радянської влади проти націоналістичного підпілля» [3]. В ньому вміщено опис кримінальних справ учасників українського національно-визвольного руху, охарактеризовано репресії на Дніпропетровщині у повоєнний час та правові норми, на основі яких вони здійснювалися.

2017 рік збагатив документальну серію книг ще двома томами. В серії «Історична пам'ять Дніпропетровщини: події, факти, імена» публікується п'ятий том «Криворіжжя у тенетах політичних репресій»[2], серед його авторів – кандидат історичних наук, доцент Наталя Анатоліївна Печеніна та працівник музею історії навчального закладу Вікторія Аніславівна Фінічева. До книги увійшли авторські розвідки, присвячені жертвам сталінських репресій на Криворіжжі. Мова йде про науковців, співробітників та студентів перших вищих навчальних закладів у Кривому Розі, зокрема – Криворізького педагогічного інституту. У монографії використані матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВ), Державного архіву Дніпропетровської області (ДАДО), матеріали фондів музею історії Криворізького державного педагогічного університету.

В серії «Міста і села Дніпропетровщини у вирі політичних репресій. Репресії проти національних меншин на Дніпропетровщині» [4] свої напрацювання в архівах Дніпра оприлюднює Наталя Романець. В збірнику статей автором розкрито характер репресій проти національних меншин Дніпропетровщини, зокрема німців, на основі аналізу архівних документів – протоколів допитів, текстів вироків, інших матеріалів кримінальних справ.

2018-2019 роки принесли ще три публікації, спрямовані на реалізацію державної програми. Н.Р.Романець презентувала

збірник документів «Трагічне минуле: документи свідчать. Селянство Придніпров'я в умовах сталінського тоталітарного режиму (1928-1933 рр.)» [9]. Р.П.Шляхтич представив збірник документів «Трагічне минуле: документи свідчать. Радянські репресії проти націоналістичного підпілля Дніпропетровщини (1939- середина 50-х років ХХ ст.)» [10]. Та наприкінці 2019 року вийшла з друку нова книга із серії «Реабілітовані історією» – документальний збірник під назвою «Боротьба радянських каральних органів з протестантськими організаціями Дніпропетровщини (1930-1960 рр.)», автором якої став магістр кафедри історії України та правознавства КДПУ, а нині – аспірант кафедри історії України ДНУ ім. О. Гончара Олександр Коротасєв [8].

Дослідження цих реабілітаційних процесів тривають, багато аспектів подій тих часів чекають подальшого вивчення, тому маємо надію, що дана робота буде продовжена.

ДЖЕРЕЛА та ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні». Закони України: Офіційне вид. / Верховна Рада України, Ін-т законодавства; редкол. : В. Ф. Опришко (гол.) та ін. К., 1996. Т. 1. С. 370-374.
2. Історична пам'ять Дніпропетровщини: події, факти, імена. Зб.статей та документів. Т.5. Криворіжжя у тенетах політичних репресій. Дніпропетровська обласна редколегія по підготовці й виданню тематичної серії книг «Реабілітовані історією». Д.: Вид-во «Монолит», 2017. 220 с.
3. Міста і села Дніпропетровщини у вирі політичних репресій : зб. ст. : у 5 т. Т. 4 : Каральні органи радянської влади проти націоналістичного підпілля / [уклад.: Є. І. Бородін та ін.]. Дніпропетровська обласна

редколегія по підготовці й виданню тематичної серії книг «Реабілітовані історією». Д.: Вид-во «Монолит», 2016. 213 с.

4. Міста і села Дніпропетровщини у вирі політичних репресій: нариси, персоналії : у 5 т. Т. 5 : Репресії проти національних меншин на Дніпропетровщині / Уклад. Є.І.Бородін, О.В.Каїнова, Ю.В.Пшеничний, Н.Р.Романець. Дніпропетровська обласна редколегія по підготовці й виданню тематичної серії книг «Реабілітовані історією». Д.: Вид-во «Монолит», 2017. 219 с.

5. Міста і села Дніпропетровщини у вирі політичних репресій: зб. ст.: У 5 т. Том 3: Більшовицький терор проти селянства Придніпров'я (1920-1930-ті рр.) / Уклад.: Н. Р. Романець. Дніпропетровська обласна редколегія по підготовці й виданню тематичної серії книг «Реабілітовані історією». Д.: Вид-во «Монолит», 2015. 228 с.

6. Про підготовку і випуск серії книг «Реабілітовані історією». Постанова Кабінету міністрів України №530 від 11 вересня 1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-92-п>

7. Про тлумачення закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні». Відомості Верховної Ради України. 1994. № 15. ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3812-12>

8. Трагічне минуле: документи свідчать: збірник документів. У 5 т. Т.3 : Боротьба радянських каральних органів з протестантськими організаціями Дніпропетровщини (1930-1960 рр.) / уклад.: О. О. Коротаєв. Дніпро : Монолит, 2019. 259 с.

9. Трагічне минуле: документи свідчать: збірник документів у 5 т. Дніпро: Дніпропетровська обласна редколегія по підготовці й виданню тематичної серії книг «Реабілітовані історією»; Вид-во «Моноліт», 2018. Т. 1: Селянство Придніпров'я в умовах сталінського тоталітарного режиму (1928 -1933 рр.) / уклад.: Н. Р. Романець. 2018. 240 с.

10. Трагічне минуле: документи свідчать: збірник документів. У 5 т. Т.2: Радянські репресії проти націоналістичного підпілля Дніпропетровщини (1939 – середина 50-х років ХХ ст.) / Уклад.: Р. П. Шляхтич, Є. І. Бородін, В. В. Іваненко, Л. Л. Прокопенко. Обласна редакційна колегія по підготовці й виданню тематичної серії книг «Реабілітовані історією». Дніпро: ПП «Монолит», 2018. 240 с.

Стеблина І. О.,
старший науковий співробітник,
КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР

СТУДЕНТСЬКА АРХЕОЛОГІЧНА ПРАКТИКА НА БАЗІ КРИВОРІЗЬКОГО ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Важливою складовою процесу навчання майбутніх істориків є археологічна практика. Вона запроваджена в багатьох вузах України, серед яких – Криворізький державний педагогічний університет. Досі тема набуття студентами КДПУ навичок роботи в археологічних експедиціях і в історико-краєзнавчому музеї не розглядалась, тому є новою та актуальною. Метою статті є показ процесу оволодіння азами польових досліджень саме на базі нашого музею.

Вперше в археологічну експедицію від музею під керівництвом старшого наукового співробітника О. О. Мельника студенти історичного факультету КДПУ виїхали в 2001 році. Тоді проводились розкопки святилища «Гірка» неподалік від Кривого Рогу. У 2002 р. група майбутніх істориків набувала досвід, приймаючи участь в археологічних розвідках в Широківському районі, а в 2003-2006 роках продовжити досліджувати «Гірку» та курган 6 біля неї (керівниками студентських груп були О. П. Батрак і А. В. Тарасов).

Випускник історичного факультету КДПУ Артур Дробот про сезон 2006 року написав так: *«Археологічна практика – це один з найкращих, найемоційніших спогадів за роки*

студентства, про що завжди згадуємо в колі одногрупників, з якими раніше навчались. Не вистачить обсягу й декількох статей, щоб викласти на папері особисті враження від перебігу досліджень, почуття щастя від "маленьких відкриттів", щоб розповісти про особливості життя в наметовому містечку й "експедиційні приколи"» [2, с. 1].

Від 2012 до 2017 р. проводилась не польова, а історико-краєзнавча практика. У 2016 р. співробітники музею досліджували фундамент притворної частини першої у Кривому Розі кам'яної церкви св. Миколая, і тодішні першокурсники взяли участь у розкопках (дві групи працювали по тижню).

Відродження польової практики відбулось у 2018 році, коли частина студентів I курсу виїхала в експедицію Інституту археології НАН України з метою дослідження валу внутрішнього укріплення Мотронинського городища скіфського часу поблизу с. Мельники Чигиринського району Черкаської області.

У 2018 р. вперше, а потім у 2019 р. у відповідності до договору між Криворізьким державним педагогічним університетом і Міським історико-краєзнавчим музеєм студенти I курсу груп ІІІ-17, ІІ-17, ІМ-17 та ІІІ-18, ІІ-18 спеціальності 014.03 факультету географії, туризму та історії, які з різних причин, в основному за станом здоров'я, не могли виїхати в Черкаську область у Скіфську Правобережну археологічну експедицію, протягом двох тижнів у червні-липні проходили музейно-археологічну практику. Її керівником від музею була

призначена старший науковий співробітник І. О. Стеблина, яка мала багаторічний досвід археологічних досліджень.

Метою занять у музеї було закріплення теоретичних знань, отриманих в університеті, та набуття навичок польової та камеральної роботи, за виключенням процесу розкопок.

Згідно із затвердженими програмами і календарними планами, студенти були проінформовані щодо правил дотримання техніки безпеки під час роботи, відпрацювали теоретичну і практичну частини.

Теоретична частина передбачала вивчення законів України з охорони історичної та археологічної спадщини, ознайомлення з історією Криворізького міського історико-краєзнавчого музею, з документами на право археологічних досліджень (Відкритий лист і Дозвіл Міністерства культури України), з методикою складання наукових звітів, перегляд фахової літератури: журналів «Археологія», збірників «Археологічні дослідження в Україні», «Музейний вісник» тощо, публікацій про розкопки в нашому краї [12]. На першому занятті проводилась оглядова екскурсія по залах музею.

Практична частина починалась з оформлення польового щоденника, куди вносились записи про всі події кожного дня, починаючи від часу прибуття в музей, записи планів та ходу занять, зарисовки та описи артефактів, конспекти наукових статей, і, на завершення, висновки. Щоденно керівник аналізував і підписував нотатки студентів.

Обов'язковою була робота з експозицією відділу «Археологія», що передбачала опис у щоденнику її частин: «Ямна культура», «Інгульська катакомбна культура», «Скіфи і сармати в нашому краї» тощо, а також розробку та проведення міні-екскурсії для однокурсників за обраним розділом.

На одному з першим занять студентам демонстрували звіти за результатами археологічних досліджень (розкопок, розвідок), що зберігаються у фондах музею [5; 6], а також книги «Кургани Криворіжжя» [10], «Ямна культура середньої течії Інгульця» [14], «Нариси з історії Криворіжжя» [11], та багато інших, що стосуються найдавнішої історії краю [1; 2; 4; 9; 13; 15-17].

Важливим елементом роботи археологів є зарисовка, науковий опис і фотографування артефактів. Цьому присвячувались 2-3 заняття. Студентам для опрацювання були надані спочатку фрагменти кераміки різних епох, вироби з кременю (відколи, платівки, скребачки, вістря стріл), а потім цілі ліпні посудини ямної, катакомбної культури та горщики епохи пізньої бронзи. Зарисовки в масштабі 1:1, 1:2 робились на аркушах А4, дані вимірювання та опис – у польовому щоденнику. Фотографування речей з масштабними лінійками проводилось на мобільні телефони.

Навички зарисовки поховань різних культур набувались при копіюванні ілюстрацій з книги «Кургани Криворіжжя», але не через скло, а вимірюванням; звідти ж брались і описи.

У зв'язку з тим, що всі ліпні посудини, виявлені під час розкопок фрагментованими, були давно склеєні, тренування з реставрації кераміки проводилось на сучасному глиняному глеку, який випадково розбився. Виконувалось очищення відколів, підбір фрагментів, склеювання за допомогою ПВА, гіпсування місць втрат, вимірювання, опис, фотографування.

Найцікавішими і, мабуть, найскладнішими були заняття з виходом на місцевість для вивчення пам'яток археології: кам'яних баб біля приміщення музею, кромлехів, стел і кам'яних скринь у парку ім. Федора Мершавцева (Центрально-Міський район), кургану «Ярущана Могила» на вул. Серафімовича (Довгинцівський район).

Всі названі об'єкти вимірювались за допомогою рейок, рулеток, лінійок, на кургані та кромлехах була проведена розбивка на сектори за допомогою колів і шнурів. Науковий опис пам'яток робився за планом: назва об'єкту, місце розташування та прилегла територія, матеріал, розміри, культурна приналежність, датування, орієнтація по сторонах світу, стан збереженості. Зарисовка здійснювалась на окремих аркушах міліметрового паперу в масштабі 1:10 (скульптури), 1:100 (кромлехи і профілі кургану). При фотографуванні використовувались таблички з назвою міста, «експедиції» (студентських груп), об'єктів, року дослідження, а також нівелір, компас, стрілка. У результаті практиканти навчилися

зарисовувати великі кам'яні скульптури, креслити план кромлеху, вимірювати і креслити профіль насипу кургану.

Заключним етапом було написання звіту і початок підготовки презентації про проходження практики. Звіт складався з текстової частини з описом процесу навчання, набутих навичок, особистих вражень, висновків, та альбому ілюстрацій з усіма виконаними кресленнями, рисунками, фотографіями артефактів і робочих моментів. По одному примірнику звіту студенти здали на зберігання в міський історико-краєзнавчий музей [7; 8]. Презентацію мали зробити самостійно й показати її у вересні-жовтні на конференції за результатами практики.

Більшість студентів відповідально поставились до музейно-археологічної практики: не пропускали занять без поважних причин, не порушували правила техніки безпеки, виконували всі завдання. При оцінюванні вони отримали «відмінно» і «добре».

Завдання, поставлені перед студентами, були виконані.

Троє з тринадцяти практикантів виявили зацікавленість археологією, здібності при дослідженнях і, на думку керівника, при подальшому навчанні могли б стати спеціалістами в цій науці.

Музейно-археологічна практика не може повністю замінити польову в експедиціях, але дає можливість майбутнім педагогам (історикам, географам) ознайомитися з тим, чим займаються дослідники під час розкопок і камеральних робіт, навчитися

складанню звіту, а також поглибити, або отримати знання з давньої історії Криворіжжя.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Древности Степного Причерноморья и Крыма. Запорожье, 1993. 272 с.
2. Древности Степного Причерноморья и Крыма. Запорожье, 1993. 272 с.
3. Дробот А. О. Спогади про археологічну практику. Рукопис. Власність автора.
4. Експозиція та наукові фонди кабінету археології Дніпропетровського національного університету імені Олеси Гончара. Каталог. Дніпропетровськ: Ліра, 2016. 138 с.
5. Звіт про археологічні дослідження курганів 7812 і 7812-1 у м. Кривий Ріг Дніпропетровської області в 2017 році. Кривий Ріг, 2018. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР. КДФ-22222. Арк. 1-178.
6. Звіт про археологічні дослідження (розвідки) біля села Іскрівка Петрівського району Кіровоградської області в 2018 році. Кривий Ріг, 2019. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР. КДФ-22249. Арк.1-70.
7. Звіти про музейно-археологічну практику студентів груп ІІ-17, ІІІ-17, ІІІІ-17 спеціальності 014.03 факультету географії, туризму та історії на базі Криворізького історико-краєзнавчого музею в 2018 році. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР. КДФ-22232. Арк. 1-95.
8. Звіти про музейно-археологічну практику студентів груп ІІ-18, ІІІ-18 спеціальності 014.03 факультету географії, туризму та історії на базі Криворізького історико-краєзнавчого музею в 2019 році. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР. Б/н. Арк. 1-101.
9. Кургани енеолита-бронзи в Криворізькому теченні Інгульця. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського університету, 2003. 132 с.
10. Мельник О. О., Стеблина І. О. Кургани Криворіжжя. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012. 472 с.
11. Мельник О. О., Стеблина І. О. Нариси з історії Криворіжжя. Кривий Ріг, 2016. 120 с.
12. Мельник О. О., Стеблина І. О. До питання про архітектуру «довгих могил». // Проблеми археології Подніпров'я. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2013. С. 71-85.
13. Мельник О. Святилища Криворіжжя. Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д. О., 2016. 170 с.
14. Мельник О. О., Стеблина І. О. Ямна культура середньої течії Інгульця. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2013. 100 с.
15. Музейний вісник. № 12. Запоріжжя, 2012. 280 с.
16. Проблемы археологии Поднепровья. Днепропетровск, 1986. 144 с.
17. Проблемы археологии Поднепровья. Днепропетровск: Издательство ДГУ, 1992. 120 с.

**Нікитенко М. П.,
науковий співробітник,
КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР**

ІСТОРІЯ ВСТАНОВЛЕННЯ МЕМОРІАЛЬНОЇ ДОШКИ НА ЧЕСТЬ П. І. ШЕВЧЕНКА

Актуальність обраної теми обумовлена невідомими широкому колу дослідників подіям, що передували встановленню меморіальної дошки на честь П.І. Шевченка на фасаді будівлі головного корпусу КДПУ.

Метою нашого дослідження стало виявлення причин прийняття Виконавчим комітетом Криворізької міської ради двох рішень щодо встановлення меморіальної дошки на честь Павла Івановича Шевченка.

В ході роботи були поставлені такі завдання: описати порядок оформлення документів, які були необхідні для прийняття рішень щодо встановлення меморіальної дошки на честь П. І. Шевченка; визначити авторів ескізного проекту дошки; з'ясувати за рахунок яких коштів здійснювалося фінансування, виготовлення, встановлення та перебування на балансовому обліку вищезазначеного об'єкту культурної спадщини Кривого Рогу.

В 2009 році була встановлена та урочисто відкрита меморіальна дошка на честь Павла Івановича Шевченка (30.08.1929-03.01.2007), Заслуженого вчителя УРСР, кандидата педагогічних наук, професора, ректора КДПУ з 1979 по 2000

роки [1, с. 1]. Завдяки його наполегливості в підготовці висококваліфікованих кадрів відкрилися нові факультети та кафедри закладу, опубліковані чисельні монографії, підручники та посібники, проводилися всеукраїнські та міжнародні наукові конференції, що сприяло отриманню вузу IV рівня акредитації і статусу державного педагогічного університету навесні 1999 року [10, с. 1]. Ректор П.І.Шевченко приділяв велику увагу умовам проживання студентів в гуртожитках; доброзичливо обговорював будь-які питання студентського життя. У двох дев'ятиповерхових гуртожитках, побудованих за часи його ректорства, вистачало місць для всіх місцевих студентів. Протягом 15 років заклад незмінно займав 1-е місце серед вузів області в конкурсі «Студентська весна». [5, с. 2]. Своїм особистим прикладом П. І. Шевченко намагався захопити педагогічний та викладацький колектив, яким він керував більше 20 років [2, с. 1].

Виконавчим комітетом Криворізької міської ради (далі – виконком міськради) було прийнято два рішення стосовно встановлення меморіальної дошки на вшанування ректора П.І. Шевченка [6, арк. 281]. Матеріали міського архіву дозволили відтворити послідовність подій та встановити осіб, завдяки яким пам'ять про видатну особистість була увічнена.

У 2001 році відповідним рішенням міської ради (від 26.12.2001 р. № 776) затверджено порядок щодо встановлення меморіальних дошок, пам'ятників у Кривому Розі. В 2008 році

для повноцінної роботи міської комісії по встановленню меморіальних дошок, пам'ятників у місті Кривому Розі [8, арк. 49] (далі – міська комісія), були внесені зміни до вищезазначеного рішення: положення про порядок у новій редакції та новий склад міської комісії [8, арк. 45].

На засідання міської комісії подається клопотання, в якому обґрунтовується доцільність встановлення меморіальної дошки, визначається місце розташування, зазначається за рахунок яких коштів буде здійснюватися фінансування, виготовлення, встановлення та надаються пропозиції щодо подальшого балансового обліку об'єкту. До клопотання додаються три документа. Перший з них містить текст (українською мовою), що має бути розміщений на меморіальній дошці. Другий – біографічну чи історичну довідку про людину чи знаменну подію, на честь якої встановлюється дошка з обов'язковим посиланням на історичні документи чи інші джерела інформації. Третій – ескізний проект меморіальної дошки з урахуванням оточуючого середовища [8, арк. 46]. Ескізний проект об'єкта заздалегідь затверджується містобудівною радою та погоджується з управлінням житлово-комунального господарства. Після схвалення міською комісією ескізного проекту дошки управлінням культури і туризму виконкому міськради складається відповідний проект рішення про встановлення меморіальної дошки. На засіданні виконкому

міськради приймається остаточне рішення щодо об'єкту [8, арк. 47].

До рішення виконкому міськради від 08.07.2009 р. № 222 «Про встановлення меморіальної дошки на честь Шевченка П.І.» прикріплені такі документи: Рішення від 24.09.2008 р. № 2700 «Про внесення змін до рішення міської ради від 26.12.2001 р. № 776 р. «Про порядок встановлення меморіальних дошок, пам'ятників у м. Кривому Розі» (Додаток 1, Додаток 2); клопотання виконкому Дзержинської районної у місті ради (далі – Дзержинської райради) від 11.06.2009 р. № 04/19-1175; виписка з протоколу архітектурно-містобудівної ради від 18.06.2009 р. № 130/04; протокол проведення засідання міської комісії по встановленню меморіальних дошок, пам'ятників у місті Кривому Розі від 19.06.2009 р.; лист начальника управління освіти і науки І. Грицун від 23.06.2009 р. № 1255.

Клопотання виконкому Дзержинської райради подано після розгляду звернення ректорату і профспілкової організації КДПУ від 09.06.2009 р. та направлено заступнику міського голови, голові міської комісії по встановленню меморіальних дошок, пам'ятників у м. Кривому Розі Г. П. Гончаруку [7, арк. 236]. Звернення складалося з декількох документів (повідомлення, програма, біографічна довідка, текст дошки, ескізний проект). У повідомленні, підписаним виконуючим обов'язки ректора В. П. Лисечком та головою профкому Л. В. Бурман, розповідалося про оперативну нараду у ректора, що відбулася 16.03.2009 р.

(засідання № 25), та створення організаційного комітету (далі – оргкомітет). На нараді розглядалося питання про відзначення 80-річчя від дня народження колишнього ректора КДПУ П. І. Шевченка. Оргкомітет у складі представників адміністрації та профспілкового комітету розробив програму заходів, проект якої був обговорений на засіданні профспілкового комітету та затверджений ректором (протокол № 38 від 25.03.2009 р.) [7, арк. 239]. Програма заходів з відзначення 80-річчя від дня народження Павла Івановича Шевченка (30.08.2009 р.) затверджена 25.04.2009 р. ректором В. К. Буряком (доктор педагогічних наук, професор, очолював КДПУ з 2000 по 2010 рр. [9]) та прийнята до виконання оргкомітетом на чолі зі проректором з наукової роботи Л. В. Кондрашової (доктор педагогічних наук [3], професор, [4]). Відповідальними за встановлення меморіальної дошки П. І. Шевченка, в день його народження – 30.08.2009 р., призначили трьох осіб: В. В. Томашевського (декан Факультету мистецтв), Л. В. Бурман (Голова профкому КДПУ), В. О. Ківу (Голова Ради ветеранів КДПУ) [7, арк. 240].

У біографічній довідці, складеній на основі даних з особової справи, яка зберігається в архіві Криворізького державного педагогічного університету, зазначено що Павло Іванович Шевченко з 2000 року суміщав дві посади: завідуючого кафедри педагогіки та методики трудового навчання та радника ректора [7, арк. 237]. Цей факт став вирішальним у виборі адреси будівлі,

на фасаді якої планували встановити меморіальну дошку: навчальний корпус технолого-педагогічного факультету, що на проспекті Гагаріна, 26 [7, арк. 236].

Проект меморіальної дошки був розроблений творчим колективом викладачів кафедри декоративно-прикладного мистецтва та дизайну КДПУ під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента В. В. Томашевського [7, арк. 236]. На прямокутному шматку граніту розміром 750x1100 мм мав розміститися 10-рядковий текст: «Меморіальну дошку встановлено на честь / ШЕВЧЕНКА ПАВЛА ІВАНОВИЧА / (30.08.1929 – 03.01.2007) / заслуженого вчителя Української РСР, / кандидата педагогічних наук, професора, / ректора Криворізького державного / педагогічного університету з 1979 по 2000 рр., / завідувача кафедри педагогіки та методики / трудового навчання з 2000 по 2007 рр., / ученого, педагога, активного громадського діяча» [7, арк. 230].

Архітектурно-містобудівна рада (далі АМР) після обміну думками та одноголосного голосування погодила пропозиції меморіальної дошки на честь П. І. Шевченка та рекомендувала скоротити текст меморіальної дошки [7, арк. 235].

На засіданні міської комісії, її голова Г. П. Гончарук ознайомив присутніх з клопотанням виконкому Дзержинської райради, яку тоді очолював С. Д. Степанюк. Враховуючи вагомий особистий внесок Павла Івановича Шевченка у розвиток навчального закладу, підготовку висококваліфікованих

спеціалістів та з нагоди 80-річчя від дня його народження ухвалили підтримати пропозицію щодо встановлення меморіальної дошки [7, арк. 231].

Управління освіти і науки також не заперечувало щодо встановлення на фасаді навчального корпусу технологічно-педагогічного факультету КДПУ (проспект Гагаріна, 26) меморіальної дошки на честь П. І. Шевченка [7, арк. 241].

Управління культури і туризму виконкому міськради підготувало на розгляд проект вищезгаданого рішення № 222, яке було прийнято 08.07.2009 р.. У документі «Ескіз розміщення меморіальної дошки на честь П. І. Шевченка на споруді корпусу технологічно-педагогічного факультету КДПУ за адресою: пр. Гагаріна, 26» випадково зобразили фасад головного корпусу закладу за іншою адресою: пр. Гагаріна, 54 [7, арк. 230]. В результаті виконком Дзержинської райради подав нове клопотання міському голові Ю. В. Любоненку щодо внесення відповідних змін до рішення виконкому міськради від 08.07.2009 р. № 222 «Про встановлення меморіальної дошки на честь Шевченка П.І.», вважаючи доцільним встановити об'єкт на фасаді головного корпусу КДПУ (пр. Гагаріна, 54) [6, арк. 284].

На засіданні міської комісії 30.07.2009 р. пропозицію виконкому Дзержинської райради щодо зміни адреси встановлення меморіальної дошки на честь П. І. Шевченка підтримали [6, арк. 286]. Рішенням виконкому від 12.08.2009 р. № 252 об'єкт було виготовлено і встановлено за кошти

спеціального фонду КДПУ та поставлено на бухгалтерський облік навчального закладу [6, арк. 281].

Урочисте відкриття меморіальної дошки відбулося пізніше запланованого дня (30 серпня), 2 вересня, у присутності родини Павла Івановича Шевченко: дружини Зінаїди Петрівни та сина Володимира Павловича; керівництва Дзержинського району, управління освіти і науки виконкому міськради; викладачів й студентів КДПУ, друзів й колег. На дошці розміщено 7-рядковий напис: «Меморіальну дошку встановлено на честь / Шевченка Павла Івановича / (30.08.1929-03.01.2007) / заслуженого вчителя Української РСР, / кандидата педагогічних наук, професора, / ректора Криворізького державного / педагогічного університету з 1979-2000 р.». Після відкриття презентували монографію про життя та діяльність П.І. Шевченка в аудиторії, що носить його ім'я [1, с. 1], № 218 головного корпусу [7, арк. 240].

Таким чином, нами були виявлені причини прийняття двох рішень виконкому міськради щодо встановлення меморіальної дошки на честь П.І.Шевченка: рішення № 222 – за вагомий особистий внесок Шевченка Павла Івановича у розвиток навчального закладу, підготовку висококваліфікованих спеціалістів та з нагоди 80-річчя від дня його народження, рішення № 252 – доцільна зміна адреси: головний корпус КДПУ (пр. Гагаріна, 54) замість навчального корпусу технологічного педагогічного факультету (пр. Гагаріна, 26). Також був описаний порядок оформлення документів, які були необхідні для

прийняття рішень виконкому міськради щодо об'єкту (клопотання, біографічна довідка, текст дошки, скорочений за рекомендаціями АМР, ескізний проект); виявлено, що авторами ескізного проекту дошки став творчий колектив викладачів кафедри декоративно-прикладного мистецтва та дизайну КДПУ під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента, декана факультету мистецтв В. В. Томашевського; з'ясували, що за кошти спеціального фонду КДПУ здійснювалося фінансування, виготовлення, встановлення дошки, та поставлено вищезазначений об'єкт культурної спадщини Кривого Рогу на бухгалтерський облік КДПУ.

ДЖЕРЕЛА та ЛІТЕРАТУРА:

1. Дресва Т. Найкращому ректору, вчителю, науковцю. *Червоний Гірник*. 2009. № 132-133 (3 вересня). С. 1.
2. Кондрашова Л. В. Науково-освітній потенціал педагогічного університету. *Університетські новини*. 2009. № 2 (травень). С. 1.
3. Копія «Диплома доктора наук ДТ № 005205 Л. В. Кондрашової от 14 декабля 1990 г.». КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР. КДФ-17845.
4. Копія «Аттестата професора ПР № 011584 Л. В. Кондрашової от 26 декабля 1991 г.». КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР. КДФ-17844.
5. Корольський В. В. Життя віддане освіті. *Університетські новини*. 2009. № 3 (вересень). С. 2.
6. Рішення виконавчого комітету Криворізької міської ради «Про внесення змін до рішення виконкому міськради від 08.07.2009 р. № 222 «Про встановлення меморіальної дошки на честь Шевченка П.І.» від 12.08.2009 р. № 252. Криворізький міський архів. Протокол № 9 (7 том) від 12.08.2009 р. засідання виконавчого комітету та документи до нього (матеріали до рішення № 248 – № 253). Спр. 4529. Арк. 281-286.

7. Рішення виконавчого комітету Криворізької міської ради «Про встановлення меморіальної дошки на честь Шевченка П.І.» від 08.07.2009 р. № 222. Криворізький міський архів. Протокол № 8 (3 том) від 08.07.2009 р. засідання виконавчого комітету та документи до нього (матеріали до рішення № 211 по 223). Спр. 4579. Арк. 230-241.
8. Рішення Криворізької міської ради «Про внесення змін до рішення міської ради від 26.12.2001 р. № 776 «Про порядок встановлення меморіальних дощок, пам'ятників у м. Кривому Розі»» від 24.09.2008 р. № 2700. Криворізький міський архів. Протокол XXX сесії міської ради (3 том) V скликання від 24.09.08 р. (рішення з № 2699 по № 2705). Спр. 4030. Арк. 45-49.
9. Світла пам'ять. *Наша позиція*. 2011. № 19 (3 листопада).
10. Чубенко Є. Свято університетської вулиці. *Червоний Гірник*. 1999. № 51 (6 квітня). С. 1.

**Фінічева В.А.,
працівник музею історії
навчального закладу (КДПУ),
Криворізький державний педагогічний університет**

КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ. 1960-ті: ХРОНІКА ПОДІЙ

Суспільно-політичне життя 60-тих років ХХ ст. характеризувалось переродженням бюрократичного авторитаризму в авторитарну бюрократію, іншими словами, тоталітаризм особистості набував форм тоталітаризму партократії. Процес десталінізації, запущений ХХ з'їздом КПРС, призвів до появи на початку 1960-х рр. нового покоління інтелігенції, яке в історії дістало назву – "шестидесятники" або дисиденти. Їх активність в українському культурному житті доби хрущовської "відлиги" реалізувалась в заснуванні «Українського історичного журналу», а згодом видань, що не мала жодна з союзних республік – «Українська Радянська Енциклопедія», «Історія українського мистецтва», «Історії міст і сіл Української РСР».

Водночас, 60-ті рр. минулого століття стали відправною точкою посиленої уваги до підготовки інженерно-технічних кадрів та фахівців з нової техніки (автоматизованих ліній виробництва, полімерних технологій тощо). Значна вага приділяється і підготовці мистецьких кадрів.

Наскільки ці та інші прикмети загальнодержавної історії означеного періоду відбилися на життєдіяльності Криворізького педагогічного у відповідний період його історичного шляху та які з цих подій стали віховими для навчального закладу – такі питання спонукали до опрацювання архівних матеріалів установи, що і стало джерельною базою даної публікації.

1960-й рік. Навчальний заклад функціонує у статусі педагогічного інституту, роботу якого сьомий рік очолює кандидат хімічних наук, доцент Митрофан Дем'янович Бонь. Він – перший керівник КДПІ з науковим ступенем та вченим званням і останній, чия керівна посада кваліфікується як директор інституту.

На підставі рішення приймальної комісії Криворізького державного педагогічного інституту [23] вперше 50 осіб зараховано студентами 1 курсу спеціальності «Учитель початкових класів шкіл» [2].

1961-й рік. У травні на посаду ректора Криворізького державного педагогічного інституту призначено полковника у відставці, кандидата економічних наук, доцента Фелікса Адамовича Мазура. Цю посаду він буде обіймати протягом наступних 12 років, після чого, такий термін, працюватиме на посаді доцента кафедри політекономії.

Цього року штатним розписом Криворізького державного педагогічного інституту передбачено кафедри: марксизму-ленінізму, педагогіки, математики фізики, технічних наук, хімії,

ботаніки, зоології; предметні комісії: мов, фізичної культури, а також факультет педагогіки, до складу якого увійшли 3 викладачі, 1 старший лаборант та 1 лаборант [3]. Появу факультету зумовлено проведенням вперше набором на спеціальність «Початкова освіта».

1962-й рік. З метою забезпечення фахової підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» створена предметна комісія естетичного виховання [4]. Одним із перших її викладачів став Валькович Н.Г., навантаження якого передбачало заняття по класу домри та з курсу загальнотеоретичних дисциплін, а невдовзі він очолює роботу комісії. Надалі викладачами предметної комісії естетичного виховання протягом 1962-1966-го рр. були: по класу скрипки – Коляда І.Г., Дорін Б.Г.; по класу баяну – Груйчич Б.І., Проценко В.Д., Синиця В.В.; по класу фортепіано – Соловейчик Ф.С.; по класу домри – Потурай Н.Т.. Окрім інструментальної підготовки до кола дисциплін, викладання яких забезпечувалось цією комісією, увійшли співи – Гринькова З.П., малювання – Іваненко Є. З., Сильнова Е.С..

Перед початком 1962/63-го навчального року відбулося переведення студентів-заочників I та II курсів фізико-математичного та природничого факультетів КДПІ для продовження навчання на загальнонаукових факультетах по місцю проживання, підставою для чого став наказ Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР (МВССО УРСР) від

29.03.1962 р. за №173 «Про організацію ЗНФ на території Української РСР» [5].

Цього року штатний розпис фіксує викладачів, визначених для роботи на новостворених при Криворізькому педінституті медичних курсах.

1963-й рік. На виконання згаданого вище наказу МВССО УРСР створюється Криворізький ЗНФ Дніпропетровського держуніверситету, на якому на початку року починає викладати кандидат історичних наук, доцент М. П. Ковальський, а вже наприкінці року очолює його роботу.

Іншою міністерською директивою – від 27 серпня 1963 р. за № 125 студенти I та II курсів спеціальності "математика" переведені на 4-річний строк навчання [6].

Штатний розпис КДПІ фіксує переведення кафедри технічних наук у статус предметної комісії технічних дисциплін.

1964-й рік. Відбувається I (перша) науково-підсумкова конференція Криворізького ЗНФ Дніпропетровського держуніверситету, у якій взяли участь викладачі різних спеціальностей, а також науковці з інших вузів.

1965-й рік. Для підготовки нарису з історії КДПІ створена комісія у складі 8 осіб, до числа яких увійшли історики та ветерани праці інституту [7]. З цією метою організовується опитування випускників КДПІ (тим, хто мешкав в інших містах, опитувальні листи надсилалися поштою). Кількість запропонованих в опитувальнику запитань налічувала 20

позицій, а їх діапазон сягав від анкетних даних (ПШБ, роки навчання, спеціальність тощо) до відомостей про перші роки функціонування інституту, його співробітників та випускників.

У вирішенні поточних виробничих питань пов'язаних з виходом на завершальний етап будівництва та обладнання навчального корпусу Криворізького державного педагогічного інституту по проспекту Гагаріна відповідальні посадові особи перебувають у відрядженнях, географія яких охоплює різні республіки тодішнього СРСР [8, 9]. На місці вирішується питання щодо доукомплектування штату, зокрема, по технічному обслуговуванні нового корпусу [10].

В продовження започаткованого керівництвом та викладацьким складом Криворізького ЗНФ організується (друга) науково-підсумкова конференція. За відповідальним науковим редагуванням доцента М. Ковальського видаються тези доповідей і повідомлень історичного, філологічного, фізико-математичного, біологічного, хімічного профілів.

1966-й рік. На початку року створюється комісія по художньому оформленню нового навчального корпусу у складі 7 осіб (голова – Гнатовський Ф. Г.) [11].

Навесні проректором з АГЧ Выборним Д.С. вирішується питання щодо телефонізації нового корпусу [12]. У напрямку матеріально-технічного забезпечення навчального процесу в обласному відділі кінофікації (м. Дніпропетровськ) вирішується питання по придбанню кіноустановки [13].

Залишалось кілька місяців роботи у приміщенні, в якому відновилося навчання студентів Криворізького педінституту у повоєнний час. Це будівля криворізької школи №23, як і зруйнований під час визвольних боїв довоєнний навчальний корпус КПІ, розташовувалась у Центрально-Міському районі. Участь викладачів та студентів Криворізького педагогічного у районних заходах як до війни так і протягом 22-х повоєнних років стало невід'ємною частиною функціонування вишу. Так в районному огляді-змаганні сандружин 25 студентів фізико-математичного факультету КДПІ, які знання та навички отримали на діючих при навчальному закладі медичних курсах, здобули II місце [14].

Для виконання завдання по підготовці допризовників в стінах Криворізького педінституту на складання спортивно-технічного комплексу «Готовий до захисту Батьківщини» були залучені інструктори та тренери з числа викладачів: Дексбах Л.К. (стрільба), Пустинников Г.Г. (стрибки з парашутом), Ківа В.О. (радіозв'язок), Келішева Н.Г., Кирилова Т.З., Колосан К.Н. (легка атлетика) [15].

У липні фіксується завершення будівництва навчального корпусу [16], видаються накази по призначенню відповідальних за обладнання лабораторій [17]; благоустрій прилеглої території – створення ботсаду на площі 5 га [18].

В середині квітня, протягом тижня, викладачам та студентам природничого факультету КДПІ читає лекції

ентомолог, професор Ужгородського університету К.К.Фасулаті. Це стало своєрідним поверненням науковця до добре знайомих стін Криворізького педагогічного: в минулому – декан природничого факультету і завкафедрою зоології К.К.Фасулаті зробив вагомий внесок у розбудову КПІ у перші роки його становлення, евакуації матеріальних цінностей і документації інституту на початку німецько-радянської війни та у повоєнному відновленні роботи навчального закладу. Як науковець, чії дослідження отримали високу оцінку у середовищі біологів та ентомологів, його зусиллями створювався 1-й том Наукових Записок КПІ.

В середині жовтня кандидат історичних наук, доцент П.Л. Варгатюк бере участь в робочому засіданні редколегії по підготовці тому присвяченому Дніпропетровській області 26-томного видання «Історія міст і сіл України». Науковець КДПІ керував написанням криворізького розділу цієї фундаментальної праці. Започаткувавши наукову розробку краєзнавчої тематики в Кривому Розі, він стає співавтором з А.В.Дольчуком науково-популярного видання «Рудна скарбниця Півдня», що виходить у дніпропетровському видавництві «Промінь» цього ж року. Тривалий час це видання залишалось єдиним узагальненим та систематизованим збірником матеріалів з історії міста разом з одноосібно написаної П.Л. Варгатюком путівника «Криворіжжя» та випущеного у тому ж видавництві трьома роками пізніше.

1967-й рік. На початку року МВССО УРСР було прийняте рішення про передачу загальнонаукових факультетів у підпорядкування педагогічним інститутам на місцях. Відповідна реорганізація торкнулась і Криворізького ЗНФ, роботу якого продовжував очолювати М.П.Ковальський до кінця серпня (за іншими джерелами до квітня) та навчальний рік факультет розпочав під керівництвом викладача іноземних мов КДПІ М. Є. Дружиніна.

При наближенні весняного сезону висадки дерев, питання закладки ботанічного саду на території навколо нового корпусу набуває практичної реалізації. З цієї метою відбуваються закупки садженців у В.Боковенському дендропарку (Кіровоградщина) [19]; ботсаді АН УРСР (м. Київ) [20].

1968-й рік. Відповідно до постанови Вченої Ради Українського географічного товариства, на базі Криворізького державного педагогічного інституту відкрите Криворізьке відділення, першим, роботу якого очолив кандидат географічних наук, доцент, перший науковець-географ на Криворіжжі Тимофій Андрійович Клевцов.

1969-й рік. Криворізьким державним педагогічним інститутом укладається господарчій договір з НДІ «Рудвентиляція» на виконання теми «Дослідження біологічного методу закріплення поверхні хвостосховищ ГЗК в Кривбасі». Для її реалізації від Криворізького педінституту залучаються науковці та співробітники кафедри ботаніки: Єфанов О.Т.,

Комісар І.О., Беліченко В.Є. під керівництвом завідувача кафедри, доцента І.А. Добро вольського [21].

Триває процес розширення напрямків підготовки фахівців при КДПІ: на основі наказу Міністерства освіти УРСР з 1969/70-го навчального року розпочато підготовку вчителів по спеціальності «Загально-технічні дисципліни і фізика» [22].

У 1960-ті роки в селі Натало-Добрянці Кіровоградської області був організований перший оздоровчо-спортивний табір для студентів Криворізького державного педагогічного інституту. Його функціонування відбувалось відповідно до Положення про студентський оздоровчо-спортивний табір (СОСТ) внз СРСР, затвердженого наказом Міністра ВССО СРСР від 11 квітня 1969 г. № 280. При розробці Положення був врахований весь напрацьований досвід роботи СОСТ від моменту їх започаткування наказом по МВССО СРСР від 31 травня 1957 р. №612. Метою створення студентських оздоровчо-спортивних табір було забезпечення умов для активного відпочинку, зміцнення здоров'я, покращення фізичної підготовки та спортивної майстерності студентів вищих навчальних закладів. Організаційні питання по створенню та життєзабезпечення СОСТ, зазвичай неподалік навчального закладу, на закріпленій земельній ділянці поблизу зелених масивів водойм та джерела питної води, вирішувались ректоратами спільно з громадськими організаціями внз [1, с.236-237].

Отже, вище наведені факти є підтвердженням визначальної ролі 1960-х років для становлення та подальшого розвитку Криворізького державного педагогічного університету: його матеріально-технічної бази, навчально-виховного процесу, фундаментальності наукових досліджень. Також презентований фактаж красномовно свідчить і про те, що в ті часи в навчальному закладі формувалась традиція діяти в унісон з потребами і викликами часу, яка гідно продовжується в наші дні.

ДЖЕРЕЛА та ЛІТЕРАТУРА:

1. Высшая школа: сб.основных постановлений, приказов и инструкций. В 2-х ч. /В.И.Войленко и др.. Москва: Высшая школа, 1978. Ч.1. 399с.
2. Наказ від 29 серпня 1960 р. за №142. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1960 рік.
3. Наказ від 14 липня 1961 р. за № 121. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1961 рік.
4. Наказ від 27 липня 1962 за № 142-а. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1962 рік.
5. Наказ від 08 серпня 1962 р. за №136. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1962 рік; Наказ від 24.10.1962 за №184. - Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1962 рік.
6. Наказ від 03 вересня 1963 р. за № 149. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1963 рік.
7. Наказ від 17 травня 1965 р. за №80. Ахів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1965 рік.
8. Наказ від 05 жовтня 1965 р. за № 175. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1965 рік.
9. Наказ від 13 грудня 1965 р. за № 215. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1965 рік.

10. Наказ від 13 листопада 1965 р. за №198. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1965 рік.
11. Наказ від 31 січні 1966 р. за № 20. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1966 рік.
12. Наказ від 14 лютого 1966 р. за № 28. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1966 рік.
13. Наказ від 13 червня 1966 р. за № 109. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1966 рік.
14. Наказ від 09 червня 1966 р. за № 108. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1966 рік.
15. Наказ від 18 лютого 1966 р. за № 32. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1966 рік.
16. Наказ від 11 липня 1966 р. за № 131. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1966 рік.
17. Наказ від 06 вересня 1966 р. за №169. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1966 рік.
18. Наказ від 13 вересня 1966 р. за № 173. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1966 рік.
19. Наказ від 31 березня 1967 р. за № 98. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1967 рік.
20. Наказ від 22 липня 1967 р. за № 156; наказ від 09 жовтня 1967 р. за № 238. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1967 рік.
21. Наказ від 03 березня 1969 р. за № 51. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1969 рік.
22. Наказ від 09 липня 1969 р. за №167. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1969 рік.
23. Протокол №8 від 22 серпня 1960 р. Архів Криворізького державного педагогічного університету: Книга наказів по Криворізькому державному педагогічному інституту за 1960 рік.

**Чурко Г. Ф.,
молодший науковий співробітник,
КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР**

**З ІСТОРІЇ КОРПУСІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗЕТИ «ЧЕРВОНИЙ ГІРНИК»
60-х РОКІВ ХХ ст.**

Газета «Червоний гірник» відіграє велику роль у літописі бурхливого життя індустріального гіганта. Якщо врахувати, що довоєнні архіви в основному загинули, то нерідко газета – чи не єдине джерело висвітлення історичних подій на Криворіжжі. На її сторінках представлені статті завідуючих кафедрами, викладачів педагогічного інституту таких як: В. Горяний, А. Дольчук, В. Ковальов, Б. Друзь та інших [3; 4], що є джерелом відомостей з історії педагогічного університету, який в 1930 році розпочав роботу як інститут професійної освіти.

Мета статті – висвітлення історії корпусів педагогічного університету на основі місцевої періодици 60-х років ХХ ст.

Відповідно до мети сформульовано наступні завдання:

– опрацювати річні підшивки газети «Червоний гірник» за досліджуваний період;

– охарактеризувати процес будівництва й функціонування корпусів педагогічного вишу Криворіжжя у 30-60-ті роки минулого століття у світлі газетних публікацій.

Першими факультетами навчального закладу були соціально-економічний та техніко-математичний, при них

денний і вечірній робітфаки. Заняття проводилися в кількох школах міста, іноді в приміщеннях, де протікала стеля. Часто змінювалися навчальні плани, бракувало наочних посібників, приладів. Необлаштованим був і побут студентів у гуртожитках [3].

Через певний час були виділені кошти на будівництво корпусу, який розпочала зводити контора «Укрцивільбуд». Бригади складені зі студентів і викладачів брали участь у цьому процесі. У 1935 році збудовано корпус інституту по вулиці Карла Маркса (проспект Поштовий), в якому було обладнано фізичний, математичний, хімічний і військовий кабінети [6, с. 377].

Того ж року при Криворізькому педагогічному створено природничий факультет, кафедрою ботаніки якого було засновано ботанічний сад в заплаві річки Саксагань поблизу учбового корпусу педагогічного інституту на площі 7,2 га. Співробітники (7 чоловік) на чолі з досвідченим садоводом Краснооком створили цілу колекцію деревних і чагарникових рослин – до 75 видів [7, с. 3].

У 1937 році за активної участі студентів було збудовано гуртожиток, при ньому – їдальню, спортзал.

За період тимчасової окупації міста нацистами та їх союзниками (1941-1944 рр.) було зруйновано учбовий корпус та гуртожитки (одна будівля по вулиці Поштовій (колишня Карла Маркса), друга на Гданцівці) [9], бібліотеку [4]. Значну частину фондів бібліотеки і архіву вдалося зберегти [3]. Бібліотечні

працівники О. Басс, А. Басс, Н. Терещенко-Бабіна та вчитель Л. Спасов у спортивному залі інституту сховали книги під макулатурою [2, с. 2]. В споруді педінституту розміщувався німецький військовий шпиталь, у зв'язку з чим вона постійно піддавалась бомбовим ударам з боку радянських військ [8, с. 154]. У «Фотоальбомі руйнувань та злодіянь, вчинених німецько-фашистськими загарбниками та їх спільниками по м. Кривий-Ріг, Дніпропетровської області», що зберігається у фондах Криворізького музею, розміщено фото зруйнованої будівлі [9].

Після визволення з міста, в 1944 році інститут розпочав свою роботу в приміщенні середньої школи № 23 [4], що знаходиться на площі Визволення, тому що збитки, заподіяні війною довоєнному навчальному корпусу, були настільки великі, що він не підлягав відбудові [8]. Заняття студентів знову проходили в надзвичайно важких умовах. Не було аудиторного і лабораторного обладнання, стільці доводилося приносити з дому, багато вікон не засклені, не було палива та електроенергії. Повне відновлення навчального приміщення відбулося в 1950-х роках [4].

В 1966 році у центрі 98 кварталу було зведена споруда з білої цегли – новий навчальний корпус Криворізького державного педагогічного інституту. *«Величезне подвір'я інституту в 11 гектарів перетинають рівні асфальтовані доріжки, утворюючи квадрати і трикутники. Зліва виділяються бігові доріжки щойно обладнаного стадіону»*, – розповідає

Антоніна Василівна Сердюк, що на той час працювала інспектором навчальної частини.

«Он, бачите, виблискує на сонці скляна споруда. То наша оранжерея. Там господарюватимуть студенти природничого факультету: вирощуватимуть квіти та інші рослини, спостерігатимуть за їх вегетативним розвитком, проводитимуть різноманітні досліді. Посадять студенти і ботанічний сад», – продовжує Антоніна Василівна у своєму інтерв'ю. Помітивши, що увагу кореспондента весь час привертав сріблястий купол астрономічної обсерваторії, жінка запропонувала звернутись до викладача астрономії Франца Гнатовича Гнатовського [5]. Саме під керівництвом проректора по заочному навчанню, викладача астрономії Гнатовського Франца Гнатовича закінчено будівництво планетарію [1, с. 2].

«Темниці неба, – розповідає Франц Гнатович, – розкриватимуться перед студентами за допомогою 130-міліметрового об'єктива телескопу, який одержимо наступного року. Він збільшуватиме небесні тіла від 20 до 200 разів. Поки що ми поставимо в башту телескоп, який довгий час лежав у старому корпусі інституту без діла. Не було астроплощадки. Ми замовили до телескопу і касетну частину, щоб мати змогу фотографувати небо. Наші студенти братимуть участь у так званій всесоюзній астрономічній службі неба» [5].

Численні світлі аудиторії інституту в новому приміщенні могли вже прийняти 1500 студентів. До послуг майбутніх

педагогів – лабораторії, кабінети, великий спортивний і актовий зали. Знаходиться в інституті просторий буфет, медпункт. На дверях лабораторій висіли тимчасові фанерні квадратики з номерами. Жінки-викладачі і обслуговуючий персонал ходили по коридорах у домашніх тапочках (фарба на підлозі недостатньо просохла і гострими каблуками її можна пошкодити).

Особливо багато клопоту було у працівників інститутської бібліотеки. Адже перед ними стояло завдання якнайшвидше, згідно з тематикою і періодами, розкласти на полицях 120 тисяч томів різноманітної літератури, впорядкувати бібліографічні показники, обладнати читальні зали тощо [4].

Заняття в новій будівлі інституту повним ходом розпочались 1 жовтня 1966 року. В колишньому приміщенні педагогічного інституту, що розташовується на площі Визволення з 1 вересня 1966 розпочав свою роботу філіал Донецького інституту радянської торгівлі [10]. За 53 роки зросла матеріально-технічна база Криворізького педагогічного. Маючи за плечима свою непросту історію, в день 90-річчя Криворізький державний педагогічний університет є одним із головних вузів Кривого Рогу та одним з провідних педагогічних вузів України.

Отже, опрацювання місцевої періодичної преси, зокрема газети «Червоний гірник», дає можливість прослідкувати етапи будівництва, особливості введення в експлуатацію й функціонування корпусів криворізького педагогічного вишу.

ДЖЕРЕЛА та ЛІТЕРАТУРА:

1. 70 років молодості Криворізького державного педагогічного університету. Копія. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей КМР» КМР. КДФ-17472. 4 арк.
2. Бібліотеці – 70 років. Машинопис. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей КМР» КМР. КДФ-17276. 7 арк.
3. Горяний В. Криворізький педагогічний. *Червоний гірник*. 1967. № 140. С. 4
4. Друзь Б. Ласкаво просимо до нас, в педагогічний! *Червоний гірник*. 1966. № 136. С. 3
5. Кудінов В. Інститут справляє новосілля. *Червоний гірник*. 1966. № 178. С.1
6. Мельник О. О., Балабанов С. В. Історична енциклопедія Криворіжжя. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. Т. 1. С. 377.
7. Природничий факультет. Машинопис. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей КМР» КМР. КДФ-17278 (3). 15 арк.
8. Рукавицин И.А. Исторический путеводитель по Почтовой (1917-2017) / под ред. Н.И. Ищенко. К.: Книга-плюс, 2017.
9. Фотоальбом разрушений и злодеяний, учиненных немецко-фашистскими захватчиками и их сообщниками по г. Кривой-Рог, Днепропетровской области. КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР. КН-130/Ф-9.
10. Ще один інститут. *Червоний гірник*. 1966. № 144. С. 4.

**Мельник О. О.,
молодший науковий співробітник,
Тернівський філіал
КЗК «Міський історико-краєзнавчий музей» КМР**

КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ В 30-ТІ РОКИ ХХ СТ.

Актуальність теми обумовлена необхідністю більш детального вивчення ранньої історії становлення педінституту, яка має ще багато білих плям. Зокрема уточнити етапи будівництва навчального корпусу та гуртожитку, проаналізувати організацію навчально-виховного процесу та навести прізвища перших керівників.

Висвітлення історії Криворізького педагогічного інституту передвоєнного десятиліття мало місце на сторінках низки видань як-то «Енциклопедія Криворіжжя» [1, с. 253], «Історична Енциклопедія Криворіжжя» [12, с. 376], Матеріали історико-краєзнавчих читань «Криворіжжя: погляд у минуле...» [16], «Криворіжжя у тенетах політичних репресій» [10].

Водночас, отримання останнім часом при вивченні архівних документів та місцевого часопису «Червоний гірник» нових даних щодо історичних фактів функціонування Криворізького інституту професійної освіти – Криворізького педагогічного інституту у 30-ті роки ХХ ст. та необхідність введення їх в обіг зумовлює наукову новизну даної публікації.

У жовтні 1930 року в Кривому Розі відкрито інститут професійної освіти з двома факультетами: техніко-математичним та соціально-економічним. Перший з них мав наступні відділення: фізичний (денний та вечірній) і математичний, а соціально-економічний розділявся на історико-економічний та літературно-лінгвістичний. Цей заклад готував вчителів не тільки для шкіл, але й гірничопромислових училищ та технікумів Криворіжжя. Перший набір склав 180 студентів [1, с. 253]. При установі також діяв робітфак з денним та вечірнім відділеннями, випускники якого мали право вступу без іспитів.

На початку свого існування вуз розташовувався в невеличкій одноповерховій будівлі по вул. Леніна, 66 (сучасна Свято-Миколаївська), у колишньому будинку окрфінвідділу. Кімнати відзначались поганою пристосованістю для семінарських і лекційних занять. Бібліотека мала у наявності тільки декілька десятків книжок, а все обладнання лабораторій і кабінетів оцінювалось лише в 2 тис. крб.[17].

Питання виділення нового навчального корпусу довго не вирішувалось. В перші роки роботи інститут розташовувався у різних малоприсосованих приміщеннях – до 1935 р. їх було змінено близько десяти. У приміщенні СШ № 8 по вул. Першотравнева знаходились найбільш зручні аудиторії [12, с. 376].

13 квітня 1931 р. на засіданні президії міськради (протокол № 7, § 911) здійснено відведення земельної ділянки під

будівництво Інституту профосвіти, яка розташовувалась по вул. Карла Маркса (сучасний проспект Поштовий), між вул. Пушкінською та Суворівською [20, с. 63].

У вищевказаному році розпочалось спорудження бараків під гуртожитки, яке продовжувалось у 1932 р. і мало бути закінчено до кінця осіннього періоду. Трест «Південмістобуд», що взяв підряд на їх завершення, так і не приступив до роботи, хоча зобов'язувався виконати замовлення спочатку до 1 вересня, а потім до 20 жовтня [8, арк. 71]. Під час будівництва, для проживання студентів передавався будинок Єврейської культури [19, арк. 500]. Згідно нового плану зведення двох бараків, пральні, та забезпечення всіх потребуючих людей ліжками мало бути здійснено до жовтневих свят 1933 року [12, с. 376].

Повільними темпами просувалось спорудження учбового корпусу. З метою попередження зриву остаточного терміну його здачі (до 1 вересня 1934 р.) форсовано розгорнули підготовчі роботи, завезли будматеріали: цеглу, пісок, глину тощо. Протягом грудня 1933-лютого 1934-го директор інституту Волошин зобов'язався організувати гужовий транспорт по обслуговуванню майданчика і підсобних робіт за рахунок асигнувань по капітальному будівництву. Гроші на купівлю коней та волів, у сумі 60-70 тис. рублів виділялися з кредитів відпущених Комунабанком на капітальне будівництво [9, арк. 115].

В 1934 році ще гостро відчувались наслідки голоду. Продовжувала діяти карткова система розподілу продовольства. Тому обком партії зобов'язався включити в планове постачання на 1934 р. робітників по будівництву Криворізького педінституту в кількості 250 осіб по першому списку «А» [9, арк. 116].

З огляду на незадовільний хід спорудження, що проводилось трестом «Руда» у 1934 р., виникла необхідність створення окремого будівельного осередку при педінституті, який мав продовжити роботи силами самого навчального закладу. Новому директору педінституту Г. Т. Кісельову необхідно було розгорнути такі темпи зведення, які б дозволяли забезпечити закінчення кладки всієї будівлі і даху на 1 листопада 1934 р., для того щоб в осінньо-зимовий період проводити внутрішню обробку. При цьому трест «Руда» зобов'язувався надавати максимально можливу допомогу [6, арк. 61].

Студенти і викладачі під керівництвом адміністрації активно будували в 1935-1937 роках навчальний корпус і гуртожиток Криворізького педінституту, що в довоєнному Центрально-Міському районі стали однією з головних архітектурних окрас. З 1936 року інститут працював у новому приміщенні і перетворився в помітний педагогічний вуз України [4, с. 21].

Велика увага приділялась організації навчального процесу. Так у 1933 році було створено бюро заочної консультації з суспільствознавства, мови, математики, фізики та вечірні курси

підготовки до вступу у заклад [3]. В цей же час інститут професійної освіти був реорганізований у педагогічний інститут [2, с. 121]. У 1933 році на перший курс було набрано 210 осіб, а на вечірнє відділення – 60 [12, с. 377]. У 1935 р. закінчено обладнання фізичного, математичного, хімічного і військового кабінетів. Почалась організація ботанічного, астрономічного, зоологічного, педагогічного класів [11]. Розпочата підготовка до створення читальної зали [14].

В 1935 році соціально-економічний факультет був закритий. В цей же період почав роботу біологічний факультет, а в 1938 році – факультет мови і літератури з російським і українським відділеннями [2, с. 121].

В 1936-1937 році було організовано заочне відділення Криворізького державного педагогічного інституту. При ньому такі факультети: фізико-математичний з строком навчання 4,5 роки, природничий – терміном 5 років і мовно-літературний – 4,5 роки. В перший рік було прийнято всього 128 заочників, а в 1941-му їх кількість перевищила 600 чоловік. За 4 роки свого існування відділення випустило більше 200 спеціалістів з фізики і математики: в 1937-1938 рр. понад 100 чоловік і 110 студентів закінчили інститут в 1939-1940 рр. Частина з них стала працювати на відповідальних шкільних посадах [5].

Заочники, які жили в місті, нарівні з стаціонарним відділенням користувались інститутською бібліотекою, а для вихованців проживаючих на периферії було організовано

пересувні бібліотеки з рекомендованої літератури. Читальня у 1940 р. мала в своєму складі 68 тисяч томів. Перед війною закінчувалось будівництво залу, в якому створювались умови для самостійної роботи з літературою [5].

Великі асигнування держави на організацію кабінетів дали можливість створити добрі умови для навчального процесу. Лише один фізико-математичний факультет мав лабораторії, вартість устаткування яких становила 447 тисяч карбованців. В таких кабінетах кожен студент мав своє окреме робоче місце [18, с. 3].

З відкриттям природничого факультету, при ньому було організовано добре обладнані класи з хімії, ботаніки, де можна було знайти не тільки різну рослинність суходолу, але й представників річок та морів. Були створені аудиторії з фізіології, зоології, анатомії людини та інші. При факультеті діяв ботанічний сад, в якому нараховувалось понад 900 різних видів рослин. В 1940 році організовано біостанцію в Гурівському лісі, куди студенти виїжджали влітку для проходження практики з зоології та ботаніки [18, с. 3].

Крім технічного устаткування, також підвищився загальний рівень викладання предметів. В інституті вивчали німецьку, французьку і англійську мови. На природничому факультеті для бажаючих по особливому запису, додатково проходили курс латинської. Заняття мали переважно практичний характер. Крім звичайних лекцій, застосовувалась система самостійного

позааудиторного навчання. [13, с. 3]. Також працювали різні самодіяльні гуртки: хорівий, струнний, духовий, художнього читання та піаністів [12, с. 376].

Викладачі інституту паралельно з академічною роботою вели і науково-пошукову діяльність. Щороку організовувались конференції, на яких педагоги обговорювали результати своїх досліджень. У квітні 1940 року вийшов з друку «Науковий збірник», в якому публікувались праці співробітників інституту [18, с. 3].

Щодо побутового стану студентства на початку функціонування учбового закладу, то він знаходився не в кращому стані. Так, на засіданні міського партійного комітету 19 березня 1933 року відмічалось погіршення соціально-побутових умов студентів через халатне відношення адміністрації до цього питання. Незадовільний стан масової роботи залишився критичним з боку бувшого директора Куцогуба, що пізніше виконував обов'язки голови інституту по учбовій частині [7, с. 7].

13 листопада 1934 року президією міськради прийнято рішення про підвищення культурно-побутового обслуговування студентів гірничого та педінститутів: налагоджене постачання одягу, організовано харчування, обладнано гуртожиток, знижено 50% вартості на кіно та спектаклі, тощо [15, с. 3]. Вже на 1936 р. в інституті навчалось 600 студентів, всі, хто потребував, були забезпечені ліжками [12, с. 376].

Таким чином, Криворізький державний педагогічний інститут дав за 11 років 886 кваліфікованих кадрів [16, с. 3]. Якщо в 1930 році в закладі навчалось лише 180 студентів, то в 1939 р. – 1080 чоловік на денних курсах і 980 на вечірніх. Незважаючи на важкі роки голоду, будівництво корпусів хоча й затримувалось, але не зупинялось. Вуз, очолюваний протягом 30-40 рр. ХХ ст. І. І. Сочневим (1930-1932), Т. Куцогубом (вірогідно у 1932-му), С.Р. Волошиним (1933-1934), Г. Т. Кисельовим (1934-1939), виходить на один рівень з іншими педагогічними центрами в Україні по рівню навчання та устаткуванню.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бухтіяров В. П. Енциклопедія Криворіжжя: 230-річчю з дня заснування Кривого Рогу присвячується. Т. 2. Кривий Ріг: ЯВВА, 2005. 816 с.
2. Варгатюк П. Л. Криворіжжя путівник. Дніпропетровськ: Промінь, 1969. 164 с.
3. Волошин. КПІ профосвіти повідомляє, що розпочато прийом заяв. *Червоний Гірник*. 1933 . Фотокопія. Особистий архів О.О.Мельника. б/н .
4. Воронова Т. П. Місто-центр-район. Кривий Ріг: Криворізька міська друкарня, 1996. 128 с.
5. Горб Т. Заочне навчання учителів. *Червоний Гірник*. 1941. Фотокопія. Особистий архів О.О.Мельника. б/н .
6. Державний архів Дніпропетровської області. Ф. 19 Оп. 1. Од. зб. 1359. Арк. 61.
7. Державний архів Дніпропетровської області. Ф. 19. Оп. 1. Од. зб. 792. Арк. 7.
8. Державний архів Дніпропетровської області. Ф. 19. Оп. 1. Од. зб. 189. Арк. 71.
9. Державний архів Дніпропетровської області. Ф. 19. Оп. 1. Од. зб. 794. Арк. 115-116.

10. Історична пам'ять Дніпропетровщини: події, факти, імена: зб. статей та документів: у 5 т. Дніпро: Науково-ред. центр Дніпропетровської обл. редколегії по підгот. й вид. тем. серії книг «Реабілітовані історією»; Видво «Монолит». Т. 5: Криворіжжя у тенетах політичних репресій / уклад: Є.І. Бородін, В.В. Іваненко, Л.Л. Прокопенко та ін., 2017. 220 с.
11. Кисельов Г. Криворізький педагогічний інститут. *Червоний Гірник*. 1936. Фотокопія. Особистий архів О.О.Мельника. б/н . С.
12. Мельник О. О., Балабанов С. В. Історична енциклопедія Криворіжжя. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. 604 с.
13. Нікітін В. Чекаємо нове поповнення. *Червоний Гірник*. 1941. № 99. С.3.
14. Нові робочі кабінети. *Червоний Гірник*. 1935. Фотокопія. Особистий архів О.О.Мельника. б/н .
15. Підвищення культурно-побутового обслуговування. *Червоний Гірник*. 1934. С. 3.
16. Поліщук Г. П. До витоків вищої педагогічної освіти у Кривому Розі. Матеріали Перших Історико-краєзнавчих читань «Криворіжжя: погляд у минуле». Кривий Ріг, 2015. С. Т. 1. URL: : http://kdpu.edu.ua/download/kaf_ist_ukr/KR_tom%201.pdf
17. Ткаченко Г. В. Криворізький педінститут сьогодні. *Червоний Гірник*. 1939. Фотокопія. Особистий архів О.О.Мельника. б/н .
18. Ткаченко Г. Педінститут перед новим прийомом. *Червоний Гірник*. 1941. № 99. С. 3.
19. Центральний державний архів вищих органів влади. Ф. 1. Оп. 8. Од. зб. 308. Арк. 500.
20. Центральний державний архів вищих органів влади. Ф. 1. Оп. 6. Од. зб. 709. Арк. 63.